

Potsdamin konferenssi 1945

Kolmen voittajavallan johtajat kokoontuivat Berliiniin 17.7. - 2.8.1945 päättämään Saksan antautumisen jälkeisistä järjestelyistä. Käytännön syistä konferenssi pidettiin Potsdamissa, aivan Berliinin kaupungin rajalla sijaitsevassa Cecilienhofin palatsissa.

Yhdysvaltoja edusti presidentti Harry S. Truman, joka osallistui ensimmäistä kertaa liittoutuneiden ylimmän johdon kokoukseen. Englannin pääministeri Winston Churchill joutui kesken konferenssin 28.7. luovuttamaan paikkansa vaalivoiton saaneelle työväenpuolueen johtajalle Clement Attleelle. Neuvostoliiton johtaja, generalissimukseksi ylennetty Josif Stalin edusti siis ainoana sodanaikaisena johtohenkilönä "kolmen suuren" jatkuvuutta.

Suurvaltasuhteiden viilentyminen tuli jo näkyviin tässä viimeiseksi jääneessä sodanaikaisten liittoutuneiden huippukokouksessa. Ratkaisujen tekoa eräissä keskeisistä poliittisissa kysymyksistä viivyteltiin, joskin Saksan miehityshallintoon liittyviä käytännön päätöksiä kyettiin tekemään aikaisempien suunnitelmien pohjalta. Myös Japanin vastaisen sodan loppuunsaattamisesta päästiin yhteisymmärrykseen.

Tärkeimmät päätökset

1. Päätettiin perustaa viiden maan (Yhdysvaltojen, Ison-Britannian, Neuvostoliiton, Kiinan ja Ranskan) ulkoministerien neuvosto valmistelemaan rauhansopimuksia. Etusijalle asetettiin rauhansopimukset Saksan entisten liittolaismaiden (Italian, Bulgarian, Romanian, Unkarin ja Suomen) kanssa. Neuvoston tuli myös valmistella YK:n valvonnassa sodasta aiheutuneiden aluekiistojen ratkaisua.
2. Saksan miehityshallinnon kokoonpano ja toimintaperiaatteet määritettiin siten, että ylimmäksi vallankäyttäjäksi määrättiin Liittoutuneiden valvontakomissio, johon kuului Englannin, Yhdysvaltojen, Neuvostoliiton ja Ranskan asevoimien komentajat kukin omalla miehitysalueellaan ja yhteisesti koko Saksaa koskien.
3. Saksaa tuli hallinnollisesti pitää yhtenä kokonaisuutena.
4. Saksan miehityksessä päätettiin noudattaa seuraavia poliittisia periaatteita: a) Täydellinen saksalaisten joukkojen aseistariisunta ja maan demilitarisointi sekä aseistuksen ja aseiteollisuuden asettaminen liittoutuneiden käyttöön tai tuhottavaksi. b) Kaikkien sellaisten organisaatioiden hajottaminen, joilla oli sotilaallinen, militaristinen tai natsilainen luonne. c) Kaikkien natsihallinnon elimien hajottaminen ja niiden toiminnan uudelleenaloittamisen estäminen. d) Natsihallinnon säätämien lakien mitätöiminen. e) Sotarikollisten, mukaan luettuna hyökkäyssodan valmisteluun ja johtamiseen osallistuneiden henkilöiden, kuten myös muiden natsihallinnon tukijoiden tai miehityshallinnolle vaarallisten aineiden pidättäminen ja saattaminen vastuuseen. f) Natsihallinnon johtajien tai muuten vaikutusvaltaisissa asemissa olleiden henkilöiden poistaminen viroistaan ja toimistaan. g) Koululaitoksen täydellinen puhdistaminen natsivaikutuksesta. h) Oikeuslaitoksen puhdistaminen natsismista. i) Saksan hallinnon ja poliittisen järjestelmän hajauttaminen. j) Sotilaallisen turvallisuuden, henkilökohtaisen vapauden ja sananvapauden ylläpito sekä vapaiden ammattiyhdistyksien perustaminen.
5. Saksan miehityksessä noudatettavat taloudelliset periaatteet: Päämääränä tuli olla Saksan sodankäyntikyvyn mahdollistavan teollisuuden ja muiden rakenteiden purkaminen. Teollisuuden hajauttaminen. Talouden rakenteen muutos maataloutta ja rauhanomaista kotimaista tuotantoa suosivaksi. Saksan käsitteleminen miehityshallinnon ajan yhtenä taloudellisena yksikkönä ja säännöstelytalouden mahdollistaminen siltä pohjalta.

6. Saksalle määrättyt sotakorvaukset Neuvostoliitto oli oikeutettu saamaan omalta miehitysvyöhykkeeltään ja Saksan ulkomaisista saatavista. Niihin sisällytettiin myös Puolalle menevät korvaukset. Läntiset vallat saivat ottaa korvaukset omilta miehitysvyöhykkeiltään, joilta voitiin rajoitetusti (10 - 15 %) toimittaa korvauksia myös Neuvostoliitolle, jonka tuli toimittaa vastikkeena hiiltä ja ruokaa. Neuvostoliitto oikeutettiin Saksan saatavien ja saksalaisten yritysten omaisuuden hallintaan omalla miehitysvyöhykkeellään Saksassa ja Itävallassa sekä Bulgariassa, Romaniassa, Unkarissa ja Suomessa.
7. Saksan Itä-Preussi (Königsberg lähialueineen) määrättiin jaettavaksi ja asetettavaksi Puolan ja Neuvostoliiton hallinnon alaiseksi.
8. Puolan länsiraja sovittiin vahvistettavaksi rauhansopimuksessa. Siihen asti Puolan hallintoon luovutettiin Stettinin kaupunki ja Oder-Neisse -jokilinjan itäpuoliset alueet.
9. Itävallassa kolmen vallan miehityshallinto voisi luovuttaa rajoitetusti valtaa väliaikaiselle Itävallan hallitukselle.
10. Sotarikolliset päätettiin saattaa vastuuseen Lontoossa tehtävän erillisen sopimuksen mukaisesti.
11. Sovittiin, että saksalaisväestöä voidaan siirtää Puolasta, Tšekkoslovakiasta ja Unkarista Saksaan "järjestyneellä ja humanilla tavalla".

Lähteet: Jonathan Fenby, Alliance (2006), Frank Costigliola, Roosevelt's lost alliances. How personal politics helped start the Cold War (Princeton University Press, 2012), Pekka Visuri, Paasikiven Suomi suurvaltojen puristuksessa 1944-1947 (Docendo, 2017), s. 179-183. Internetissä: Conference Report: <http://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000003-1224.pdf> , USA: <http://digioll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=div&did=FRUS.FRUS1945Berlinv02.i0002&isize=M>, https://en.wikipedia.org/wiki/Potsdam_Conference, https://de.wikipedia.org/wiki/Potsdamer_Konferenz, <https://www.youtube.com/watch?v=I9zrJWV-8ks> (video)